

Analiza suvremenog hrvatskog filma u kontekstu ratnog stereotipa

---

Radolović, Hana

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:859852>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Filozofski fakultet u Rijeci

Odsjek za kulturalne studije

Hana Radolović

**ANALIZA SUVREMENOG HRVATSKOG FILMA
U KONTEKSTU RATNOG STEREOTIPA**

Završni rad

Mentor: Boris Ružić

Rijeka, rujan 2017.

SAŽETAK

Cilj ovog rada jest prikazati razliku tematiziranja rata u hrvatskim suvremenim filmovima. Rad se sastoji od dva dijela: prvi dio posvećen je općenitom tumačenju pojmova poput suvremeni film, ideologija, ratni stereotip. Drugi dio obuhvaća samu analizu odabranih filmova. Odabrani filmovi su sljedeći: „Bogorodica“ (1999), redatelja Nevena Hitreca, „Svjedoci“ (2003), redatelja Vinka Brešana te „Zvizdan“ (2015), redatelja Dalibora Matanića. Smatram kako upravo oni predstavljaju prijelaze iz jednog razdoblja u drugi te prikazuju hrvatsku društvenu realnost i ideologiju svog doba.

U radu ću najprije predstaviti sam kontekst hrvatske kinematografije i njeno povijesno određenje koje će koristiti za shvaćanje stvaranja određenih filmova nužnih za konkretno razdoblje. Nadalje će biti riječi o hrvatskoj kulturnoj politici te kako država utječe na financiranje i stvaranje filmova. Slijedi poglavlje o kolektivnoj svijesti od koje se ne možemo maknuti kada je u pitanju sjećanje na rat te stvaranje filmova upravo na tu temu. Rad završavam analizom odabranih filmova i konačnim zaključkom na problem i vječno pitanje o tome potiču li hrvatski filmovi stvaranje ratnih stereotipa u današnje vrijeme ili ne.

Ključne riječi: suvremeni film, hrvatska kinematografija, ratni stereotip, rat, ideologija

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. OBJAŠNJENJE POJMOVA.....	6
2.1. Suvremeni film, ratni stereotipi, ideologija	6
3. HRVATSKA KINEMATOGRAFIJA	9
3.1. Hrvatski suvremeni film od osamostaljenja do danas	9
3.2. Hrvatska kulturna politika – država i film.....	10
3.3. Rat u hrvatskom filmu – kolektivna svijest	11
4. ANALIZA FILMOVA.....	12
4.1. Bogorodica, Neven Hitrec, 1999.	12
4.2. Svjedoci, Vinko Brešan, 2003.	14
4.3. Zvizdan, Dalibor Matanić, 2015.	18
5. ZAKLJUČAK	21
6. LITERATURA	24
7. FILMOGRAFIJA.....	27

1. UVOD

Nakon pada proizvodnje partizantskih filmova, ratni žanr devedesetih ponovno je izbio u prvi plan (Pavle, 2009, 165). No, što se događa nakon Domovinskog rata? Kako su rat, ratne traume, etnička mržnja ili stereotipi vezani za sam odnos susjednih država prikazani u filmovima? Film ima značajnu ulogu u stvaranju nacionalne kulture te u prikazivanju društvene realnosti. Hrvoje Turković u svojoj je knjizi „Teorija filma“ dao poseban značaj filmu kao konkretnom mediju te naglasio kako je: „Film izrađevina specijalizirano urađena upravo tako da bi nas navela da razbiremo, spoznajemo, doživljavamo na posebne načine i da iskušavamo raznovrsne razbiračke, spoznajne, doživljajne načine života“ (Turković, 2000, 33). Hrvatska kinematografija za vrijeme Domovinskog rata stagnirala je neko vrijeme s radom, no nakon tih strašnih godina vidljiv je razvoj i ponovno stvaranje filmova. Od filmova koji prikazuju scene stradanja, pucnjave, borbe za životom, nakon raspada Jugoslavije redatelji i redateljice počinju se baviti aktualnijim temama uz još uvijek prisutnu nam prošlost. Stvaranje suvremenog hrvatskog filma povezano je s ratnim previranjima te je kraj zajedničke jugoslavenske kinematografije označio slom jednog od najznačajnijih festivala, onog u Puli. Stoga se suvremenim hrvatskim filmom smatra razdoblje od 1991. godine jer je tada i otkazan spomenuti filmski festival.

Bitno je prvotno opisati i objasniti pojmove koje ću koristiti kroz rad, kao naprimjer suvremeni film, ideologija, stereotipi općenito te ratni stereotip, kulturna politika i slično. Nadalje ću pisati i o hrvatskoj kinematografiji koja se izdigla nakon rata i počela stvarati izrazito atraktivne filmove s ciljem prikaza malih ljudi i njihovih sredina. Kako država utječe na film također je bitno i igra ulogu u propagandno-marketinškom interesu te naravno u financiranju. U ovom radu zanimat ću se za filmove nakon rata, kakve poruke nam šalju te vlastitom analizom odabranih filmova otkriti na koji način i zbog čega se i dalje stvaraju filmovi koji prikazuju mržnju između bivših ratnih protivnika. Potiču li hrvatski filmovi gledatelje na nastavak mržnje i stvaranja stereotipa rođenih u Domovinskom ratu.

Hrvatski suvremeni film plodno je tlo za proučavanje načina na koji ideološke silnice u kulturi utječu i na filmsku umjetnost. Zbog toga sam odlučila gledajući filmove analizirati po jedan film iz pojedinog razdoblja jer smatram da upravo oni reprezentiraju duh svog vremena. U 90-ima izraženo domoljublje prikazano je u filmu „Bogorodica“ iz 1999. godine, redatelja Nevena Hitreca. U 2000-im godinama sve se više kritički pristupa ratnim temama te sam za analizu ovog razdoblja odabrala film „Svjedoci“ iz 2003. godine, autora Vinka Brešana. Film koji je obilježio 2015. godinu te se o njemu priča i danas jest „Zvizdan“. Anti-ratni film o ratu,

redatelja Dalibora Matanića. Analizu filmova provodila sam metodologijom deskripcije uz pomoć koje ću opisati i očitati činjenice vezane za odabrane filmove. Metodu kompilacije sam također upotrijebila u kombinaciji s prethodnom metodom, što znači da je rad također sastavljen i od tuđih stavova, opažanja ili spoznaja. Kakva je kritika na odabrane filmove te koji su utjecaj ostavili na gledatelje također je izrazito bitno sagledati.

2. OBJAŠNJENJE POJMOVA

2.1. Suvremeni film, ratni stereotipi, ideologija

Kao što sam naslov rada govori, baviti ću se analizom suvremenog hrvatskog filma u kontekstu ratnog stereotipa. No, što suvremeni film uopće jest? Bitno je stoga odrediti kada on započinje te koje su njegove glavne karakteristike. Oko početka suvremenog doba općenito, povjesničari vode borbu. Jedni smatraju da započinje početkom Prvog svjetskog rata, a neki tvrde da započinje krajem istog¹ ili pak da se to doba ne može jasno odrediti i definirati. Također se razmatraju razlike ili sličnosti između modernog i suvremenog doba. Postoji li razlika samo u riječima ili se pak suvremeno koristi samo kako bismo se odmakli od pretjerane upotrebe pojma moderno? Proučavajući, na hrvatskom jezičnom portalu² stoji kako suvremeno ide u korak s današnjim vremenom, kao naprimjer suvremena umjetnost i slično. Pa tako i film, u kojem danas postoji vrlo prepoznatljiva struja visokih umjetnika koje opčinjava kič (Turković, 1999, 59). On objašnjava kako je taj kič upravo odgovor na ono romantično u modernizmu te na sklonost naglašavanju izrađenosti. Suvremeni su filmovi zasigurno svi oni koji se proizvode i prikazuju sada. Oni su, kako to objašnjava Turković (2003), svojevrsna „nulta“ kategorija. U svom tekstu „Kad je film povijestan?“, daje distinkciju između onoga što je suvremeno, a što je povijesno te kaže: „Suvremenost ne podrazumijeva samo trenutnu sadašnjost, nego i neposrednu, odnosno nedavnu prošlost i planski naciljanu budućnost; dok je povijesno ono što je prošlo i već završeno na prošlosnoj granici protežne suvremenosti (Turković, 2003, 371). Nakon 1991. godine, započinje novo doba za hrvatski film, na scenu dolazi suvremeni film koji jasno prikazuje društvenu realnost. Suvremeni hrvatski film, iako nailazi na razne prepreke kao naprimjer financijske, uzdiže se te prikazujući teška vremena za društvo osvaja pozornost na festivalima.

Nadalje, u radu i u analizi filmova bazirat ću se na ratnim stereotipima te obratiti pažnju na odnose između likova u istim. Sama riječ stereotip ima niz značenja, a može označavati nešto svakidašnje, rutinsko, banalno. Predstavlja najčešće negativne osobine koje su etiketiraju na pripadnike neke društvene skupine. Dakle, stereotip se veže za narode, rase, a takvi su i vrlo opasni. Zbog određenih stereotipa, a i predrasuda često se dolazi do konflikta koji ne poučavaju

---

¹ https://hr.wikipedia.org/wiki/Suvremena_povijest

² <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

ničemu, već se samo nastavljaju i množe. Stereotipi su ustaljeno mišljenje koje već godinama kola našim društvima.

No što s ratnim stereotipima? Oni su osobito loši i negativni, a u našim krajevima dolaze od vremena Domovinskog rata. Tada je borba za zemlju ujedno označavala i borbu među ljudima. Dolazi do podjele, tko je bolji, a tko lošiji, tko je prikazan na ovakav ili onakav način. Stoga i filmski kritičar Jurica Pavičić objašnjava polarizaciju likova u hrvatskoj kinematografiji kao način prikaza dobre i loše strane dvaju naroda. Pa su tako Srbima etiketirane loše i izrazito negativne osobine, a Hrvatima dobre i pozitivne. Etnička mržnja dolazi do vrhunca u Domovinskom ratu, a iznjedrila je i kroatofobiju kao stanoviti stereotip o Hrvatima koji su ratoborni i skloni genocidu. Na hrvatskom jezičnom portalu³ stoji definicija kroatofobije kao vrsta prihološke odbojnosti ili čak mržnja prema Hrvatima i hrvatskom. Današnji javni događaji poput utakmica, festivala ili slično na kojima prisustvuju i Hrvati i Srbi su veoma rizični s ratnim nabojem. Nakon toliko godina, ne možemo izbjeći situacije i uzvike kako na sportskim terenima tako i kroz dnevnu politiku. Nagomilavanje međusobnih stereotipa i negativnih percepcija često prerastaju u nesnošljivost i mržnju pa je stoga to nemoguće ignorirati. Stereotipi i mitovi imaju posebnu ulogu u razumijevanju međusobnih odnosa te obično dolaze do izražaja u vrijeme kriza vrijednosnog sustava ili prije i poslije velikih nasilnih sukoba.⁴ No, kako se ti stereotipi i mržnja između Hrvata, Srba i Bosanaca očitava u filmu potrebno je dublje proučavati.

Kao proučavatelji humanističkih i društvenih znanosti često se možemo susresti s pojmom ideologija. Razni teoretičari na različite načine shvaćaju i govore o ideologiji. Tako i Terry Eagleton u knjizi „Ideology: An introduction“ (1991) ukazuje i razotkriva mnoge različite definicije ideologije te promatra kako se taj koncept razvijao od prosvjetiteljstva do postmodernizma. On smatra da ideologija ima široko povijesno značenje, no on u svojim poglavljima ne daje adekvatnu definiciju. Stoga pruža listu definicija, kao naprimjer: „Ideologija je proces proizvodnje značenja, znakova i vrijednosti u društvenom životu; proces kojim se društveni život pretvara u prirodnu stvarnost; ideologija kao skup lažnih ideja koje pomažu legitimirati dominantnu političku moć i slično“ (Eagleton, 1991, 1,2). Općenito, tradicionalna razmišljanja o ideologiji promatraju pojmove svijesti i ideja koji nas nesvjesno vode u smjeru idealizma. S druge strane, znanstvenik Van Dijk smatra kako je ideologija društveni fenomen (2006, 18) te definira ideologiju kao temelj društvenih reprezentacija

---

³ http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=elhhWxc%3D

⁴ Skoko, B., Što Bošnjaci, Hrvati i Srbi misle jedni o drugima, Političke analize, Vol.1 No.4 Prosinac 2010.

skupine. On govori o ideološkim odnosima između spoznaje, društva i diskursa. Ideologija koja se konstantno pokušava potisnuti u hrvatskom društvu, ona egzistira i vlada kada su u pitanju međuljudski odnosi, a to se vidno očitava u filmovima. Prikazi ksenofobije i homofobije izraženi su u filmskim scenama i od toga ne možemo pobjeći.

3. HRVATSKA KINEMATOGRAFIJA

3.1. Hrvatski suvremeni film od osamostaljenja do danas

Raspalom Jugoslavije došlo je i do raspada kinematografije. Kao što kaže filmski kritičar Jurica Pavičić u knjizi „Postjugoslavenski film: stil i ideologija“, perfektna oluja lokalnih i globalnih silnica otpuhala jest prethodni život. Dodao je: „A među segmentima društva koji su se našli izloženi ovoj 'perfektnoj oluji' bila je i kinematografija“ (Pavičić, 2011, 15). Pavičić piše o razvoju kinematografije u postjugoslavenskim zemljama te istražuje stilske promjene prošle jugoslavenske kinematografije i na koji način su one povezane s promjenama što se zbivaju u svijetu i u određenim društvima. Raspad jugoslavenske kinematografije doveo je do toga da su nacionalizirane republičke kinematografije krenule svaka svojim putem. No, u ovom radu zanimat ću se specifično za hrvatsku kinematografiju koja je iznjedrila mnogo zanimljivih filmova kako za domaću tako i za stranu scenu. O hrvatskoj kinematografiji se često govori s dozom negativnih komentara i to upravo zbog raznih optužbi oko toga kako se stvaraju filmovi samo o prošlim vremenima s lošom kvalitetom i nezanimljivim temama. Takve optužbe nisu relevantne i ne drže vodu zbog toga što se redatelji i redateljice bave i aktualnijim temama, pogotovo u sadašnje vrijeme, a broj raznovrsnih i kvalitetnih glumaca pokazuje kako ne zastajemo i u tom pogledu. Kada je riječ o povijesnom aspektu hrvatske kinematografije, onda se govori o raznim turbulencijama koje su je potresle. Od stvaranja državne kinematografije za vrijeme NDH do socijalističkog sustava državno/društvenog upravljanja kinematografijom, a kasnije i tranzicijskom situacijom - odvajanje Hrvatske iz jugoslavenske federacije (Turković, Majcen, 2003, 42). O povezanosti države i stvaranja filmova govorit ću nešto više u daljnjem poglavlju. Hrvatsku kinematografiju 20. stoljeća obilježili su filmovi samoviktimizacije za koje Pavičić kaže da takvu vrstu filma karakterizira „naglašena režijska retoričnost, deklamativnost i objašnjavački diskurs te su heroji filma ili pasivne žrtve ili svojim junačkim činom nastoje tek simbolički umanjiti/potrti posljedice Zla“ (Pavičić, 2011, 136). Film „Vrijeme za...“ (1993), redateljice Oje Kodar, pokazuje nam razliku između junaka partizanskog filma koji se bori za svoju zemlju, aktivan je i nasilan te junaka filmova samoviktimizacije koji se kao što i sama riječ govori, samosažalijevaju i plaču nad svojim životom. Bitno je istaknuti činjenicu da je ovaj film prvi koji je u potpunosti nastao u doba nacionalne neovisnosti. U mnogim aspektima i scenama vidljiv je propagandizam filma koji od strane gledatelja i kritičara nije dočekan raširenih ruku. Nije kritiziran samo zbog priče i prikaza hrvatske ratne zbilje nego i zbog loše izvedenosti u tehničkom smislu, od loših scena do loših glumaca i opremljenosti tona kako to

navodi Škrabalo (2008). Binarne opozicije⁵ dobri/loši, mi/oni pokazuju izraženi nacionalizam i mržnju koja se neprestano provlači kroz scene filma. Ta podjela na dobre i loše likove u filmu (Srbi su vragovi, a Hrvati su sveti) slijedi samo etničke kriterije i stereotipove. A baš ti elementi, kao i pasivnost likova te konstantno svodenje krivnje na drugoga obilježavaju filmove samoviktimizacije. Više o modelu samoviktimizacije u jednom od narednih poglavlja kroz analizu filma „Bogorodica“ (1999), Nevena Hitreca.

3.2. Hrvatska kulturna politika – država i film

Na samom početku knjige „Hrvatska kinematografija“, Turković i Majcen daju uvodnu riječ o tome da u hrvatskoj kulturnoj politici te strategiji kulturnog razvitka kinematografija ima važnu ulogu kao jedan od najsnažnijih oblika kulturnih/stvaralačkih industrija koji vodi novim senzibilitetima društva (2003, 9). Općenito kulturna politika čini važan dio razvojne strategije određene države te vodi brigu o cjelini nekog područja kao u ovom slučaju o kinematografiji. U ovom poglavlju bitno je odrediti kako je država kroz povijest utjecala na razvoj filma i koji ona utjecaj ima danas te kako hrvatski filmove stoje s financiranjem i promidžbom.

Kritične političke prilike koje su rasle u Balkanskim ratovima utjecale su film kao propagandno-marketinški medij te je u to doba vladala velika navala stvaranja istih. No, ne samo kao propagandno oružje, film je postao i „kulturno-proizvodnim integratorom“ te uključivao u rad i djelatnike iz područja novinarstva, književnosti, kazališta i tako dalje (Turković, Majcen, 2003, 16). Iako malo tržište za domaću proizvodnju, hrvatska kinematografija je uz pomoć države i izdvajanja iz proračuna opstala. Kao što sam već prije navela, bitno je naglasiti da je prva državna kinematografija postojala u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, ali se održala samo do pada te iste države. Nadalje, za vrijeme Federativne Narodne Republike Jugoslavije državna poduzeća sada se pretvaraju u društvena te se održavaju na temelju vlastitih prihoda. Financijski autonomna kinematografija imala je pravo na proračunsku pomoć kad joj je zatrebalo. Takva privredna strana održala se i do danas. Za vrijeme Jugoslavije postojala je jedna filmska industrija, no njenim raspadom pojavio se veći broj manjih nacionalnih kinematografija.

---

⁵ Binarne opozicije su važne u strukturalističkoj antropologiji i radu Claudea Levi-Straussa. Strukturalizam općenito smatra kako postoje strukture koje su osnovna svojstva ljudskog mišljenja, a to su binarne opozicije gdje je jedan član para uvijek nadređen drugom.

U 90-ima Hrvatsku je pratio nizak ekonomski standard te su teškoće s financiranjem dovele do ključnih problema za daljnji razvoj. Turković i Majcen naveli su deset uočljivih problema tog vremena. Neki od njih su: „nepostojanje stabilne i uređene kinematografske matrice, nedostatak dugoročne strategije kulturne politike na audiovizualnom području, oslabljena nekomercijalna, kulturno promovirana distribucija u prikazivanje“ (ibid, 2003, 46) i tako dalje.

Škrabalo je u svojoj knjizi „101. godinom filma u Hrvatskoj“ naveo kako su „film i politika u hrvatskoj kinematografiji često bili povezani, ne samo u službi izravne manipulacije ili poimenične difamacije, nego i po motivima za snimanje, temama, odnosno sadržaju nekih filmova“ (1998, 473). Napokon, nakon kraja Tuđmanove vlasti, počeli su se stvarati temelji za politički neovisan sustav potpore filmu. Tematski se spektar filmova širi zajedno s novim političkim, ali i kulturnim promjenama. Sve se više kritički počinje pristupati ratnim događajima te se stvaraju filmovi s obogaćenim tabu temama o kojima se prije nije moglo javno govoriti.

3.3. Rat u hrvatskom filmu – kolektivna svijest

Krenuvši pisati ovaj rad priuipitala sam se postoji li hrvatski film u kojem nema ratnih tema ili nečega što ima veze s ratom. Možda se varam, no odgovor nisam pronašla. O ratu i ratnim zbivanjima rade se filmovi samo s drugačijeg stajališta. Suvremeni filmovi tako ne pokazuju krvoproliće, scene pucnjave i ranjavanja kao naprimjer u filmu „Bitka na Neretvi“ iz 1969. godine, već se danas pojavljuju filmovi pod nazivom anti-ratni film. Takva vrsta filma prikazuje scene patnje i užasa rata, no često iz ideološke perspektive ili pak političke. Nova generacija filmaša i redatelja htjela je pružiti otpor ideološkim ratnim filmovima te pristupiti toj temi na drugačiji način. U kolektivnoj svijesti Hrvatske i njenih građana postoji sjećanje na rat. Kracauerova teorija objašnjava zbog čega su ratovi još uvijek vrlo važna tema u Hrvatskoj i zašto još uvijek zemlja procesuirala događaje iz rata. Njegova teza se temelji na razmišljanju da filmovi ne odražavaju samo stajalište pojedinih autora, nego i „dubinske slojeve kolektivnog mentaliteta“ (Kracauer, 1947, 12), čime ispunjavaju ulogu društvenog zrcala. Hrvatski filmovi ne zrcale samo rat, nego i sam odnos ljudi prema ratu.

4. ANALIZA FILMOVA

4.1. Bogorodica, Neven Hitrec, 1999.

Nakon nekoliko snimljenih dokumentarnih filmova, Neven Hitrec osvaja hrvatsku scenu s filmom „Bogorodica“ te mu u ruke 1999. godine pripadne i glavna nagrada na festivalu u Puli – Velika zlatna arena. Da je film bogat izrazito uspješnim glumcima dokazuje podatak da je Lucija Šerbedžija (u filmu glumi lik Ane) osvojila Zlatnu arenu za glavnu žensku ulogu, a Ljubomir Kerekeš (u filmu kao kipar i stolar Kuzma) osvojio Zlatnu arenu za glavnu mušku ulogu. Tematika je akcijska, ali i ljubavna te u prvom planu politička. Radnja samog filma može se podijeliti u dva dijela: u prvom se dijelu Kuzma zaljubljuje u Anu koja se unatoč protivljenju njezinih roditelja i ispadima bivšeg zaručnika na kraju i oženi Kuzmom te rodi sina. Svoju ljubav prema Ani i poštovanje prema Crkvi i selu pokaže u obliku kipa Bogorodice kojeg sam izradi u obliku svoje žene. Slijedi drugi dio gdje mir i ljubav prekidaju sve napetiji do jučer dobrosusjedski odnosi u selu između Hrvata i Srba. Nakon ubojstva učitelja koji je bio poznat po domoljubnim stavovima (naprimjer djeci u školi govorio da pišu isključivo latinicom), Srbi napuštaju selo te se spremaju za napad na svoje susjede/prijatelje. I Kuzmin prijatelj i pomoćnik u stolariji Rade (Ivo Gregurević), koji uporno tvrdi da nije nacionalist pristupa odmetnicima te napada Kuzminu kuću, siluje mu ženu i na kraju veže nju i sina zajedno s eksplozivom za kip Bogorodice. Kuzma ostaje živ, a smisao njegova života postaje traženje zadovoljštine za okrutni zločin (Turković, Majcen, 2003, 302).

Film Bogorodica savršeno se uklapa u model samoviktimizacije te je on, kako kaže Pavičić, „posljednji film stilskeg modela samoviktimizacije, no ujedno i film koji neke bitne karakteristike tog modela pokazuje u najčišćem i izvedeno najjasnijem obliku“ (Pavičić, 2011, 117). Takva vrsta modela podrazumijeva isticanje vlastite žrtve, demonizaciju neprijatelja, odnosno šovinistički diskurs koji dovodi do javljanja izraženijih a gdjekad i ekstremno izraženih nacionalističkih sentimenata.⁶ U 85 minuta filma prikazani su odnosi Hrvata i Srba u jednom selu. U jednom trenutku dobri susjedi i prijatelji, a u drugom krvni neprijatelji i ubojice. U selo ulaze JNA vozila, a ljudi odjednom zastanu s poslom. Sasvim dobri seoski odnosi polako se počinju zaoštravati. To već uviđamo u sceni u kojoj Kuzma želi pomoći mladiću koji je pao s bicikla u jarak, no dolazi njegov otac (Srbin) te ružnim tonom govori da se makne i da mu je to zasigurno on učinio. Jedni u drugima vide prijetnju, izražavaju nepoštovanje na svakakve

---

⁶ <http://www.filmovi.hr/index.php?p=article&id=2316>

moguće načine, no ono što je bitno u ovom filmu jest polarizacija likova. Pavičić objašnjava kako je polarizacija likova u Bogorodici čvrsto crno-bijela te neuvijeno postavljena oko etničke osi (Pavičić, 2011, 118). Možemo primijetiti kako su Srbi prikazani kao nasilni, zli, krivi za sva počinjena djela, a Hrvati kao nevini, blagi, samo se brane. Stoga je ovaj film savršen primjer standardnog repertoara stereotipa. Pavle Levi navodi Bogorodicu kao film koji nudi „kolektivni portret srpskog etnosa kao pijanih divljih zvijeri koje, pod odgovarajućim pravilima, po pravilu podliježu primarnom nagonu i želji da kolju i siluju“ (ibid, 2007, 170). Tako je i Rade, koji je na početku prikazan kao lojalan radnik i prijatelj zapravo silovatelj u ratu. U lice je izravno govorio svom 'prijatelju' Kuzmi: „Ja protiv tebe nemam ništa, čovječe, časna riječ“, a čim se pojavila prilika okrenuo mu leđa i ubio njegovu ženu i sina. Još jedan primjer lojalnosti radnika imamo i u policijskoj stanici gdje na kraju i on zakolje svog kolegu na dežurstvu te javi ostalima da se sprema za napad jer dolazi ophodnja u selo.

Mržnja ne nastaje tek tako, ona se prenosi s generacije na generaciju. Stereotipi i mržnja jednih prema drugima održava se upravo zbog toga. U ovom filmu imamo sasvim dobar primjer prenošenja ljutnje i nasilnosti oca na sina. Mladić/tinejdžer Vidoje je taj kojeg otac uči kako da mrzi Hrvate. On je isti mladić sa samog početka filma koji kaže svom učitelju kako ne može pisati latinicom, već samo ćirilicom u školi jer su mu tako naredili roditelji. Bogorodica koja je snimljena nakon rata, primjećuje Ivo Škrabalo, film je zapravo „jednstrani poziv na osvetu“ te je „vrlo blizak zagovaranju mržnje“ (Škrabalo, 2008, 206). Nadalje, ono što zapne za oko gledajući film jest i scena u kojoj Kuzmina majka gledajući staru sliku svoga muža drhtavim govori: „To su oni isti koji su u zadnjem ratu strijeljali tvoga oca“. Kako to objašnjava Pavičić, u Bogorodici preci donose upozorenje iz prošlost te tako majka podsjeća svog sina o ubojstvu njegova oca i sadašnja zbivanja kontekstualizira kao dio neprekinuta ciklusa hrvatskog mučeništva i srpske zloće (Pavičić, 2011, 120). Dakle, ustaljeno mišljenje se prenosi, stereotipi se samo slažu i množe.

Film Bogorodica spada u jedan od najdomoljubnijih filmova koje je proizvela hrvatska kinematografija. Ovaj film pokazuje nam da je domoljublje 90-ih bilo suviše naglašeno. Scene poput dizanja hrvatske zastave, pjevanja „Ustani Bane, Hrvatska te zove“ i slično uviđamo isticanje i ljubav prema svojoj domovini te opterećenost ideologijom i tadašnjom politikom. Scenarij za film napisan je prema vlastitom romanu „Hrvatska bogorodica“, no skraćen je samo za atribut „hrvatska“. Hrvatska obitelj je prikazana kao Sveta obitelj, pobožna i brižna gdje je

Otac stolar, a Majka postaje njegovim modelom Bogorodice s djetetom u naručju⁷. Rat je završio, vrijeme je da se negativne emocije i mržnja polako smire i ugase, no čini se da se Hitrecov cjelovečernji igrani prvijenac s temom o početku srpske agresije, ipak pojavio u krivo vrijeme. Problem Bogorodice nije tematizacija ratnih zbivanja 1991. godine već „psihologija mase“ koja taj film pothranjuje, a oplodila se u nizu stereotipija o 'nama' i 'njima'.⁸ Film je stoga obojan rasnom, etničkom, religijskom netolerancijom uključujući nacionalistički diskurs u sebi. Ili kako to objašnjava Škrabalo: „Bogorodica je film o tragičnim zbivanjima u osvit rata u slavonskom selu s etnički izmiješanim stanovništvom koji više djeluje kao jednostrani poziv za osvetu, nego kao pokušaj razumijevanja tragičnog obrata u do tada prijateljski susjedskim odnosima, jer se umjesto suosjećanja moglo prepoznati nešto vrlo blisko zagovaranju mržnje“ (Škrabalo, 2008, 206). Godina 2003. zasigurno je bila prekretnica u odnosu na dotadašnji stil pisanja scenarija hrvatskih filmova jer su po prvi puta hrvatski vojnici prikazani u vizuri negativnih likova. Zbog toga je redatelj Vinko Brešan bio pod velikim kritikama te javno prozivan od nekih zastupnika i braniteljskih udruga. S jedne strane kritiziran od države, no s druge strane smatram da se ovakav preokret na hrvatskoj sceni morao dogoditi da bi se počelo razmišljati o mnogo bitnijim stvarima, kao naprimjer o zločinima koji su počinjeni i od hrvatskih vojnika.

4.2. Svjedoci, Vinko Brešan, 2003.

Samo četiri godine nakon snimljene Bogorodice, film Svjedoci donosi osvježenje na hrvatsku filmsku scenu. Film Vinka Brešana nastao je u stvaranju novog nesputanog ozračja na hrvatskoj sceni. Scenarij je napisan prema motivima romana „Ovce od gipsa“ Jurice Pavičića, u kojem se prvi put tematizira ratni zločin protiv srpskih civila izvršen s hrvatske strane (Škrabalo, 2008, 236). Prije analize filma potrebno je napisati i nešto o samoj radnji koja je smještena u Karlovac 1992. godine – grad koji se nalazi u blizini ratišta. Zločin (ubojstvo srpskog civila ispred njegove kuće) se dogodio. Upucala su ga trojica muškaraca koji su, kasnije otkrivajući u filmu, zapravo vojnici Hrvatske vojske koji su pušteni na dopust. Zatočili su njegovu kćerku koja je svjedokinja ubojstva. Radnja se odvija ponajviše oko istrage gdje jedni likovi žele zataškati zločin, dok se drugi trude razjasniti ga. Razvoj radnje se predstavlja kao

---

⁷ <http://www.hfs.hr/doc/ljetopis/hfl17-web.pdf>

⁸ <http://www.hfs.hr/doc/ljetopis/hfl17-web.pdf>

narativna slagalica te film na pripovjedačkoj vremenskoj osi skače naprijed-natrag pa na različitim mjestima istrage uvijek iznova spiralno dolazi do određenih ključnih scena⁹. Kako to objašnjava Škrabalo: „Ne držeći se pouzdane linearne naracije, autor je svojevrsnom spiralnom dramaturgijom izlaganja (s mnoštvom flash-backova) donekle otupio izravnu brutalnost zbivanja, ali je zauzvrat doveo pred kamere čitav niz dojmljivih i slikovitih likova u zagušljivoj i uvjerljivo dočaranoj atmosferi grada na rubu bojišnice“ (Škrabalo, 2008, 236).

Već u prvim scenama filma uviđamo hrvatsku netrpeljivost prema Srbima. Hrvatski policajci i inspektori traže dokaze za ubojstvo kada uto dolazi građanin koji im govori kako ih nije sramota istraživati ubojstvo Srbina te da im je bolje da istražuju zašto Srbi ubijaju Hrvate. Film ima mnogo moralno problematičnih strana, od kojih je jedna zasigurno ta da, pomalo ironično, lik majke Hrvatice glumi srpska zvijezda Mirjana Karanović koja u filmu zajedno s pokvarenim liječnikom prešutno slaže da otetu djevojčicu treba likvidirati kako bi na taj način zaštitila svog ubojicu sina. Saša Vojković ulogu srpske glumice objašnjava na ovaj način: „Taj tip intervencije omogućava Brešanu da posredno potakne problem izvorišta, odnosno Hrvatske 'originalnosti' i subjektivnosti. Hrvatstvo je izraženo kroz Drugost, konkretno Hrvatica je prikazana kroz Srpkinja, koja glumi Hrvaticu, dakle, pitanje hrvatskog identiteta u diskurzivnom smislu postaje otvorena kategorija“ (Vojković, 2008, 188). Ta ista „hrvatska majka“ odobrava zločin i govori ostalima što da rade s djevojčicom koja je zatočena u garaži. Brešan je od početka ukazivao na bliskost, prikazujući dvije ključne obitelji, srpsku i hrvatsku kao prve susjede. Želio je skrenuti pozornost na to kako su oni Drugi/Srbi među nama, u našoj neposrednoj blizini. Film Svjedoci stoga je pravi primjer primitivne logike neprijateljstva konstruiranu na temelju etničkog podrijetla. On nam pokazuje kako su se ljudi koji su godina živjeli u dobrim susjedskim odnosima, u ratnim godinama međusobno ubijali. Moral u ratu ne postoji, prijateljstvo ubrzo preraste u neprijateljstvo, nekad dobri prijatelji, u ratu krvni zločinci koji bez razmišljanja ubijaju sebi bližnjeg. Neprijatelj ne vrebava iza granice, neprijatelj je susjed, bližnji.¹⁰ Nadalje, ono što se tijekom cijelog filma ponavlja jest kako različiti likovi više puta vrijeđaju srpsku žrtvu kao krijumčara i ratnog profitera i tako podsvjesno konstruiraju opravdanje ubojstva. Zločin se prikriva i to sve zbog gradonačelnika koji želi sačuvati vlastiti ugled.

---

⁹ http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=32551#.WXwvHVVJbIU

¹⁰ http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=32551#.WXwvHVVJbIU

Dakle, politika je u to vrijeme imala preveliku ulogu da bi se tek tako otkrilo da su hrvatski vojnici nedužno ubili velikog srpskog trgovca. Stoga, kako to objašnjava Pavle Levi, pravi uzroci za širenje etničke mržnje leže, prije svega, u „uspješnoj naturalizaciji i ozakonjenju političkog artefakta koji je ta mržnja u početku predstavljala“ (Levi, 2009, 177). Netolerancija između Hrvata i Srba je u ovom filmu jasno prikazana, a takve radnje i teme zasigurno potiču jačanje mržnje u odnosima između ovih nacija u današnje vrijeme.

Proučavajući zatim komentare na YouTube stranici filma mogu potvrditi svoje dosadašnje teze o nastavku širenja mržnje i stereotipa rođenih u Domovinskom ratu. Radnja filma Svjedoci tematizira problem krivnje pojedinca, govori o etničkoj mržnji koju gledatelji prepoznaju. Često možemo vidjeti prepirke na raznim forumima, internet stranicama, u komentarima članaka i slično. U takvim svađama u većini slučajeva nema konkretnih argumenata i dokaza, već se samo psovka i ružnim riječima iskazuje neprijateljstvo jedni prema drugima.

Domaci Film Svedoci - Novi Domaci
Filmovi 2016

144.328 prikaza

88

66

Podijeli

Dodavanje n...

Cerenimo

515 pretplatnika

 PRETPLATI ME

Slika 1. Naziv filma na Youtube stranici

To je HRVATSKI film i ne zove se tako, nego "SVJEDOCI"...ako već skidaš filmove, onda poštuju intelektualno vlasništvo i stavi pravi, originalan naziv filma, jer ovako ispada da je to nešto drugo, Pročitajte više

[redacted] • prije 4 mjeseca

👍 3 🗨️ 2

e hrvat po [redacted] mi dudek
Manijakx9898 • prije 4 mjeseca

👍 1

Šta je p[redacted]? Znamo mi svi šta u regionu znači domaće... Samo vi ustaše, četnici i balije glumite da ste nešto drugo al baš vi ste najviše slični haha..

Slika 2. Nezadovoljstvo prema napisanom naslovu

Idiotski film. Zašto se hrvatski ljudi prikazuju stalno kao kriminalci i zli. Takve filmove snimaju samo neprijatelji Hrvatske. Film je kao i svi takvi filmovi glup, neistinit i dosadan. Bolje ne snimati nego ova sranja Pročitajte više

IVAN BALIĆ • prije 6 mjeseci

👍 2 🗨️ 9

orahova kotorvaros uskoro traktorijada u suprotnom smeru
Boris Beograd • prije 5 mjeseci

👍

jer to i jesu
Vojkan Nikolic • prije 3 mjeseca

👍

Slika 3. Komentari na film „Svjedoci“

Film „Svjedoci“ snimljeni su u pravo vrijeme, 2003. godine kada u Hrvatskoj više ne postoji uzvišena kulturna politika, predsjednik Franjo Tuđman je umro, a stranka HDZ više nije na vlasti. Film progovara glasno o hrvatskoj ratnoj krivnji te kako naglašava redatelj Vinko Brešan: „Rat je već sedam ili osam godina iza nas, ajmo početi malo drukčije promišljati o ratu, ajmo promišljati o ratu iz perspektive grijeha. Jer je i to način razmišljanja o ratu!“¹¹ Usudio se pomaknuti granice, i to ne samo tematske granice, već i političke i umjetničke koje ovaj film čine slobodnim i otvorenim. Brešan na razne kritike koje su mu upućene nakon snimljenog filma odgovora kako je film poput „Svjedoka“ snimljen kao indikator stanovite zrelosti hrvatskog društva.¹²

4.3. Zvizdan, Dalibor Matanić, 2015.

*Film Zvizdan je moj obračun s povijesnim tekovinama. Mržnja i netrpeljivost čine ljude nesretnima. Cilj mi je kroz umjetnost boriti se za Hrvatsku koja se jednostavno mora izdići iznad mulja i time upravo ja gradim hrvatski identitet, a ne oni koji se prozivaju velikim Hrvatima, a uništavaju je.*¹³

Matanićev film „Zvizdan“, nosi titulu jednog od najboljih hrvatskih filmova koji je zasigurno obilježio 2015. godinu. Dugo iščekivani film širokih ruku dočekan je od strane gledatelja i filmskih kritičara jedne ljetne večeri na Pula film festivalu gdje je i osvojio šest Zlatnih arena. No, potencijal nije prepoznala samo domaća scena nego i strana te nagradu osvaja i na 68. Filmskom festivalu u Cannesu u natjecateljskom programu „Izvrstan pogled“. Ovaj film hrvatsku kinematografiju podiže na svjetski nivo zbog mnogih inozemnih priznanja i nagrada, ali ponajprije zbog kandidature za Oscara 2016 kao najboljeg stranog filma.

Ovim filmom uvidamo kako je suvremena tema domaće scene i dalje rat. Temelj jest nacionalizam, no ovaj put naglasak nije bio na izricanju mržnje jedni prema drugima, već na nepoznavanju granica (pogotovo one vezane uz nacionalnu pripadnost) kada je u pitanju ljubav. Tema filma i je ljubav između dvoje glavnih likova, a sva tri ljubavna para utjelovljuju Tihana Lazović i Goran Marković. U intervjuu za Novi list¹⁴ redatelj Dalibor Matanić iskazuje kako je

---

¹¹ http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=32553#.Wa279rJJbIV

¹² http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=32576#.Wa2_mLJJbIU

¹³ <http://www.novolist.hr/Scena/Film/Matanic-Zvizdan-je-moj-obraacun-s-povijesnim-tekovinama>

¹⁴ <http://www.novolist.hr/Scena/Film/Matanic-Zvizdan-je-moj-obraacun-s-povijesnim-tekovinama>

njegova želja za stvaranje ovog filma bila „izdignuti ljubav iznad međunacionalne mržnje na ovim prostorima, nastale što zbog ratnih sukoba, što zbog politike, što zbog religije“. Njegov povod za snimanje filma koji se bazira na ratno-ljubavnoj tematici je izražena netrpeljivost i netolerancija koja postoji već generacijama na prostorima Srbije i Hrvatske. Ono što me privuklo za analizu upravo filma „Zvizdan“ jest njegova podjela na tri dijela. Radnja je smještena u tri desetljeća i to upravo ona o kojima pišem u radu i otkrivam razlike. Prva ljubavna priča smještena je u 1991. godinu gdje napetost i predratna previranja u dva susjedna sela dolaze do vrhunca. 2001.godina, rat je gotov, ali ožiljci i rane su ostali te se s njima bore glavni glumci. Deset godina nakon, rane su već morale zacijeliti, no nisu te su sumnja i napetost još uvijek prisutni.

Glumci su isti u sva tri razdoblja, ali likovi i vrijeme događanja ne. Stoga je prvi dio radnje smješten u 1991. godinu gdje je ratna tema najupečatljivija. Na samom početku Domovinskog rata srpska manjina je razumljivo neprijateljska, i u razdoblju u kojem odjekuju ratne trublje za nevinu mladenačku ljubav i suživot nema mjesta.¹⁵ Likovi Jelena i Ivan pokušavaju pobjeći u Zagreb dok se situacija ne smiri. Ona je Srpkinja, a on Hrvat, njihova ljubav je zabranjena. Njen brat koji će služiti vojsci JNA ih ne podržava te ju na dan odlaska nasilnički odvodi natrag u selo. Ivan luđački trči za autom i dolazi do izmišljene 'granice' između njihovih sela koju mora proći da dođe do svoje drage. No, uz silne pokušaje, Srbi ga ne puštaju preko. Počinje svirati, očajnički želi proći, ali u to dolazi Jelenin brat koji ga pokušava potjerati. Nedugo zatim, Ivan je upucan. Ubijen je nedužno, zbog ljubavi, ali i netrpeljivosti te mržnje koja je jača od bilo čega. U tadašnje vrijeme je to bilo do ove mjere izraženo, no nažalost i danas se susrećemo s netrpeljivošću na etničkoj razini koja često završava i nasilnim sukobima pogotovo na masovnim okupljanjima gdje je nabož mržnje još više napet.

2001., rat završen prije točno 6 godina, no Nataša i dalje živi u prošlom životu. Ratne rane su još uvijek svježije i ono pravo vrijeme za ljubav nije došlo. S Antom (Hrvat) ne želi uopće uspostaviti kontakt jer kako kaže: „Takvi kao što je on su ubili mog brata u ratu“. Ipak, osjeća privlačnost te si u tom pogledu ne može pomoći. Na kraju, svidanje prevagne i s vremenom mu se sve više počinje približavati i tražiti njegovu pažnju. No ipak, na pitanje može li se nakon užasa rata ponovno desiti ljubav i to ona zabranjena između Srpkinje i Hrvata, još uvijek nema odgovora. Kad ju Ante priupita za brata, odgovori kako su ga ubili kao pseto. Između njih nastane svađa. Ljubav i mržnja dva su veoma bliska pola, u roku od sekunde ljubav

---

¹⁵ <http://www.filmovi.hr/index.php?p=article&id=2287>

se ugasi, a mržnja plane. Deset godina je prošlo od kako su prva dva para morala patiti zbog mržnje između Hrvata i Srba, ali u ovom slučaju to ne mora biti tako. Ako nekoga voliš potrebno se izdići iznad svega, a ne ostati u prošlosti zauvijek. Redateljeva je ideja stoga bila pokazati čovječnost putem ljubavi kojom će se mjeriti je li netko bio dobar čovjek, a ne čovječnost u smislu mjerenja koliko je tko bio više Hrvat ili više Srbin.

U zadnjem djelu, Marija i Luka nam pokazuju kako ni u 2011. godini rane nisu u potpunosti zacijelile. I ljubav i rat se provlače u ovom razdoblju. Luka preselivši se u grad nije dolazio u svoj rodni kraj sve do jednog dana kada je sa svojim prijateljima bio tek u prolazu. Odlučio je ipak otići do svoje kuće i pozdraviti roditelje. Stalna zabrinutost i nelagoda vidjela se u njegovom pogledu. Majka ga je tješila riječima kako će vrijeme pokazati svoje, no on joj na to odgovori: „Vrijeme prolazi, a meni sve gore“. Njegovi roditelji nisu podržavali vezu sa Srpkinjom s kojom je imao i dijete te se s tim nije mogao nositi i jednostavno otišao od problema. U samoj završnici priče u kojoj je jasno da je ljubav između Srpkinje i Hrvata unatoč nekim pogrešnim odlukama iz prošlosti još uvijek prisutna, bolja budućnost u međusobnim odnosima je možda moguća, no iza lagano otvorenih ulaznih vrata kuće mlade žene u koju bi želio ući otac njezina djeteta vlada mrak, pa je nejasno kakva će ta budućnost biti, odnosno hoće li on svojim ulaskom i (bračnim?) suživotom s njom i djetetom taj mrak razbiti.¹⁶

Izabravši ovaj film smatram da se najbolje fokusirao na to kako ratne posljedice ostaju u društvu i nakon rata. Pristup 'naši' i 'vaši', stereotipi koji su zapečaćeni u ljudima, borba za ljubav 'suprotne' strane ono je što čini ovaj film značajnim i posebnim. Film *Zvizdan* je pokazatelj kako je tema rata, no prikazana na jedan drugačiji način, i dalje aktualna. Nesreća i bol još uvijek nađu mjesto u ljudskim srcima zbog posljedice podijeljenosti naroda i konstantne brige o tome tko je Hrvat, a tko Srbin, a ne jednostavno čovjek čiste duše. Tema ljubavi koja prevladava u filmu se obično doživljava kao nešto intimno i privatno. No, ne treba biti posebno verziran u marksističkim, poststrukturalističkim ili feminističkim teorijama da se shvati kako emocije nisu u potpunosti privatna stvar. Ono što je u umjetnosti - posebno filmskoj - zanimljivo i važno upravo je to kako politika, klasni i ekonomski odnosi utječu na ono što se vidi i shvaća kao 'privatno'¹⁷. I strani i domaći filmski kritičari film su prihvatili širokih ruku i predstavili Matanića kao mogućeg začetnika novog vala u hrvatskoj kinematografiji.

---

¹⁶ <http://www.filmovi.hr/index.php?p=article&id=2287>

¹⁷ <http://www.kulturpunkt.hr/content/vrijeme-je-za-neke-druge-price>

5. ZAKLJUČAK

Kada su Hrvoju Turkovića upitali za mišljenje o tome kakva je budućnost hrvatske kinematografije on je dao pozitivan odgovor te smatra kako će nadalje hrvatska kinematografija znati pokazati svoje vrijednosti (Turković, 2003, 10). Osobno se slažem s njegovom izjavom te sam zbog zanimljivosti hrvatske filmske scene i odabrala ovu vrstu pisanja rada i teme. Nakon brojnih istraživanja, sada uviđam napredak razvoja hrvatske kinematografije. Izabравši tri razdoblja i tri filma koja prikazuju duh tog vremena mogla bih istaknuti kako oni prikazuju hrvatsku realnost i obrađuju teme aktualne u postojećem društvu. Devedesete godine su tako ostale u sjećanju kao razdoblje u kojima je film bio etiketiran temama rata, agresije prema neprijateljima, nepoštovanje i mržnja susjeda, nacionalizma te domoljublja. Jedno desetljeće kasnije stvoren je politički neovisan sustav potpore filmu te se tada sve više kritički pristupa ratu i društvenim problemima. Filmovi se više bave odnosima nakon rata i kakve posljedice je rat imao na nekadašnje prijatelje i susjede. Tematski se spektar filmova širi jer se može progovoriti i o nekadašnjim tabu-temama vezanim za politiku, kulturu ili općenito ratu.¹⁸ Film je stoga kao i kazalište i književnost ogledalo aktualnog stanja u društvu te se u njemu održavaju dominantni socijalni, kulturni, politički pa i ostali trendovi.

Smatram kako su se hrvatski filmovi u većini opteretili otrcanim stereotipima i crno-bijelim konstrukcijama kakve se zlopamte iz dana 'partizantske kinematografije'. No, Škrabalo navodi kako se moglo i očekivati da će u ratnim godinama u hrvatskoj proizvodnji dominirati ratna tema. Tako su i filmovi doživljeni kao „replike nekadašnjih partizanskih filmova ili kao primjena nekih drugih žanrovskih obrazaca na rat viđen tuđim očima, ponajviše preko medija“ (Škrabalo, 1998, 511). Čitajući forume i slušajući komentare gledatelja hrvatskih filmova mogu zaključiti kako je publici u globalu dosta filmova o ratu. Možda ne samo zbog toga što je film o ratu eksplicitno, već i to što ostavljaju isti dojam i gledatelje vraćaju u prošlost i potiču da se prisjećaju tmurnih i loših dana, a ne otvaraju put za neke nove spoznaje. O ratu se nažalost uvijek ima što reći, on na površinu izvlači i ono grozno i ono plemenito kod ljudi, neke zajednice i odnose ruši, a neke stvara i ujedinjuje te ono najvažnije od svega ostavlja duboke rane i ožiljke koji teško zacjeljuju.

---

¹⁸ http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=32568#.WXt_RFVJbIU

Pitanje koje sam postavila u uvodu: „Potiču li hrvatski filmovi mržnju jedni prema drugima i danas?“ , odgovorila bih s da, potiču. Prateći hrvatsku filmsku scenu smatram kako u jednu ruku filmovi žele prikazati istinu ili pak sakriti istinu, ali najvažnije je da prikazuju odnose i to one koji bole. Stereotipi o Srbima ili Hrvatima možemo pronaći u skoro svakom filmu. Neću reći svakom jer smatram kako u žarištu hrvatskog filma nije samo rat. Ima i onih koji se rata samo periferno dotiču i svoje težište polažu na posve drugačije teme. A filmovi danas, okreću se ka onom Drugom, ali ne više Srbima kao onim Drugima već homoseksualcima, imigrantima ili Romima. Tako imamo filmove poput Ustav Republike Hrvatske, redatelja Rajka Grlića za koji se smatra da je jedan od najhrabrijih hrvatskih filmova novog milenija¹⁹ ili film Vinka Brešana, Svećenikova djeca koji je zbog svoje kontroverzne radnje dignuo na noge mnoge kritičare, a posebno pripadnike Katoličke crkve. Kada tako govorimo o filmovima 90-ih godina, onda govorimo filmovima propagande, ratnim filmovima i ideološki snažno obojenim konstruktima crno-bijele klasifikacije gdje je Hrvat često prikazan kao žrtva, a oni Drugi/Srbi kao negativci.²⁰ Filmska je produkcija često baratala opozicijom Mi-Oni u stereotipiziranom i ispolitiziranom okruženju. Stoga sam i odabrala film Bogorodica za analizu tog razdoblje jer u konačnici najbolje prikazuje sve već navedeno. Suvremeni hrvatski ratni i poratni film znao je upasti u jednostranost i ksenofobiju. Filmovi su se ostvarivali u kontekstu dominantne političke i ideološke prakse. Novo pak tisućljeće ubrzo donosi osvježenje pa se polagano filmski stvaratelji okreću ležernijim i svakodnevnijim temama. Tako se film Svjedoci s mnogo više kritičnosti i objektivnosti počeo suočavati s avetima nedavne prošlosti.²¹ Matanić je filmom Zvizdan želio prikazati probleme koje muče hrvatsko društvo, no smatram kako je ipak previše pozornosti usmjerio na ratnu temu te da u filmu prvotno prevladava pitanje rata, a ne ljubavi kako je to redatelj naumio. Na nov način se počinje pristupati domovinskom ratu i odnosima između Hrvata i Srba što ponovno privlači hrvatske gledatelje željnih domaćih filmova.

Nadalje, zanimala sam se i zbog čega postoji potreba za stvaranjem filmova o prošlosti uopće. Naravno da postoji jasan odgovor na to, a to je prvotno kolektivna svijest. Tako je i Dina Iordanova prije nekoliko godina dala prognozu o stvaranju poslijeratnih filmova na Balkanu općenito: „...kako vrijeme prolazi, snimat će se sve više filmova o sukobu na Balkanu. Oni čiji su životi duboko pogođeni onim što se u bivšoj Jugoslaviji dogodilo 1990-ih uvijek će se iznova vraćati traumama. (...) U godinama koje dolaze sâmi balkanski filmski stvaratelji će se osvrnuti

---

¹⁹ <http://www.slobodnadalmacija.hr/misljenja/cinemark/clanak/id/427988/ustav-republike-hrvatske-najhrabrijih-hrvatski-film-novog-milenija>

²⁰ <http://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=2313&naslov=prikaz-drugoga-u-novom-hrvatskom-filmu>

²¹ <http://www.filmovi.hr/index.php?p=article&id=479>

na pitanja zauzimanja strana, krivaca i žrtava, premještanja i migracija. Pojavit će se puno više važnih djela koja će istraživati temu rata na Balkanu i procesa liječenja koji je vjerojatno počeo“ (Jordanova, 2001, 280). Do sad je o hrvatskom filmu objavljeno vrlo malo znanstvenih tekstova i knjiga te me upravo to nagnalo za pisanje rada upravo na ovu temu. Ušla sam u pisanje rada s mišlju o kolektivnom pamćenju i tome kako ne možemo pobjeći od onoga što se dogodilo. No, hrvatska kinematografija sve je više slojevitija i kulturološki, a i filmološki relevantnija. Dokaz tome su popunjene kino dvorane kada se prikazuje aktualni hrvatski film. Redatelji čije sam filmove analizirala odlučili su osvijestiti gledatelje o društvu u kojemu žive, progovoriti o događajima koji su se dešavali ili koji se još uvijek dešavaju oko njih.

6. LITERATURA

1. Biti, V., Ivić, N., Prošla sadašnjost: znakovi povijesti u Hrvatskoj, Naklada MD, Zagreb, 2003.
2. Eagleton, T., Ideology: an introduction, Verso, London, 1991.
3. Iordanova, D., Cinema of Flames: Balkan film, Culture and the Media, British Film Institute, London, 2001.
4. Levi, P., Raspad jugoslavije na filmu, XX vek, Beograd, 2009.
5. Kracauer, Siegfried, Von Galigari zu Hitler. Eine psychologische Geschichte des deutschen Films, Frankfurt a.M: Suhrmamp Verlag, izdanje iz 1979. godine.
6. Pavičić, J., Postjugoslavenski film – stil i ideologija, HFS, Zagreb, 2011.
7. Škrabalo, I., 101 godina filma u Hrvatskoj – 1896. – 1997.: Pregled povijesti hrvatske kinematografije, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1998.
8. Škrabalo, I., Hrvatska filmska povijest ukratko (1896 – 2006), V.B.Z., Zagreb, 2008.
9. Turković, H., Majcen, V., Hrvatska kinematografija: povijesne značajke, suvremeno stanje, filmografija (1991-2002), HFS, Zagreb, 2003.
10. Turković, H., Suvremeni film: djela, stvaratelji, trendovi i tradicije, Znanje d.d., Zagreb, 1998.
11. Vojković, S., Filmski medij kao (trans)kulturalni spektakl: Hollywood, Europa, Azija, HFS, Zagreb, 2008.
12. Van Dijk, T., Ideologija – multidiscipliniran diskurs, Golden marketing-tehnička knjiga, Zagreb, 2006.

Online publikacije:

1. Članak: Jurica Pavičić – postjugoslavenski film, stil i ideologija

URL: <http://www.mvinfo.hr/clanak/jurica-pavicic-postjugoslavenski-film-stil-i-ideologija>
(preuzeto dana: 10.6.2017.)

2. Jacques Derrida: esej iz 1966., „Struktura, znak i igra u obradi ljudskih znanosti“

URL: <https://www.scribd.com/document/225769020/Jacques-Derrida> (preuzeto dana: 8.6.2017.)

3. Hrvatska kinematografija u 2015.: Domaći filmovi u svijetu, strani filmovi u Hrvatskoj

URL: <http://www.nacional.hr/hrvatska-kinematografija-u-2015-domaci-filmovi-u-svijetu-strani-filmovi-u-hrvatskoj/> (preuzeto dana: 10.6.2017.)

4. Dani hrvatskog filma,

URL: <http://www.havc.hr/hrvatski-film/festivali-u-hrvatskoj/popis-festivala/dani-hrvatskog-filma> (preuzeto dana: 12.5.2017.)

5. Domoljublje na ekranu; Najveći hrvatski patriotski „hitovi“ devedesetih,

URL: <http://www.index.hr/black/clanak/domoljublje-na-ekranu-najveci-hrvatski-patriotski-hitovi-devedesetih/622333.aspx> (preuzeto dana: 15.6.2017.)

6. Prikaz drugoga u novom hrvatskom filmu,

URL: <http://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=2313&naslov=prikaz-drugoga-u-novom-hrvatskom-filmu> (preuzeto dana: 28.7.2017.)

7. „Svjedoci“ su produkcijski superiorni i moralno upitni,

URL: <http://arhiva.nacional.hr/clanak/12374/svjedoci-su-produkcijski-superiorni-i-moralno-upitni> (preuzeto dana: 25.6.2017.)

8. Zvizdan,

URL: <https://www.havc.hr/hrvatski-film/katalog-hrvatskih-filmova/zvizdan> (preuzeto dana: 10.7.2017.)

9. Matanić: „Zvizdan“ je moj obračun s povijesnim tekovinama,

URL: http://www.novolist.hr/Scena/Film/Matanic-Zvizdan-je-moj-obracun-s-povijesnim-tekovinama?meta_refresh=true (preuzeto dana: 8.7.2017.)

10. Hrvatski filmski savez, Anja Šošić: Film i rat u Hrvatskoj,

URL: http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=32551#.WYrUMVVJbIX (preuzeto dana: 12.6.2017.)

11. Baza HR kinematografije,

URL: <http://hrfilm.hr/> (preuzeto dana: 10.5.2017.)

12. Filmovi.hr,

URL: <http://www.filmovi.hr/index.php?p=article&id=2287> (preuzeto dana: 12.6.2017.)

13. Top 25: Najbolji hrvatski filmovi,

URL: <http://www.ziher.hr/25-najbolji-hrvatski-filmovi/> (preuzeto dana: 10.6.2017.)

14. Ustav republike Hrvatske: najhrabriji hrvatski film novog milenija,

URL: <http://www.slobodnadalmacija.hr/misljenja/cinemark/clanak/id/427988/ustav-republike-hrvatske-najhrabriji-hrvatski-film-novog-milenija> (preuzeto dana: 1.8.2017.)

15. Wikipedia, Suvremeno doba,

URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Suvremena_povijest (preuzeto dana: 8.8.2017.)

16. Hrvatski jezični portal,

URL: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=elhhWxc%3D (preuzeto dana: 20.8.2017.)

17. Hrčak, stručni rad: Što Bošnjaci, Hrvati i Srbi misle jedni o drugima, Božo Skoko

URL: <http://hrcak.srce.hr/102755> (preuzeto dana: 20.8.2017.)

18. Kulturpunkt,

URL: <http://www.kulturpunkt.hr/content/vrijeme-je-za-neke-druge-price> (preuzeto dana: 22.9.2017.)

19. Hrvatski filmski savez,

URL: http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=32576#.Wa2_mLJJbIU (preuzeto dana: 22.9.2017.)

7. FILMOGRAFIJA

p: producent; r: redatelj; s: scenarij; k: kamera

1999.

Bogorodica

HRT; p: Maxima film; r: Neven Hitrec; s: Hrvoje Hitrec; k: Stanko Herceg

2003.

Svjedoci

HRT; p: Interfilm; r: Vinko Brešan; s: Vinko Brešan, Jurica Pavičić, Živko Zalar; k: Živko Zalar

<https://www.youtube.com/watch?v=XligCy-SryU> (pogledano 20 .7.2017.)

2015.

Zvizdan

p: Ankica Jurić Tilić; r: Dalibor Matanić; s: Dalibor Matanić; k: Mladen Pervan, Tomislav Pavlić